

Επιστολή Νεοφύτου ἱεροδιακόνου τοῦ Καυσοκαλυβίτου.

Τῶν ἐπὶ παιδείᾳ ἑλληνικῇ διαπρεψάντων κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατοντάετηρίδα εἰς ὑπάρχει καὶ ὁ ἐκ Πελοποννήσου καταγόμενος διδάσκαλος Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης, οὗ τὴν πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐπιστολήν, ἀνεκδότον μέχρι νῦν, καθόσον ἡμεῖς γινώσκομεν, προσφέρομεν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἡμερολογίου. Ὁμολογοῦμεν δὲ χάριτας τῷ σεβασμιωτάτῳ ἡμῶν φίλῳ Κυρίῳ Ἀνδρονίκῳ Δημητρακοπούλῳ, τῷ πολυμαθεῖ Ἀρχιμανδρίτῃ καὶ ἑφημερίῳ τῆς ἐν Λειψία ὀρθοδόξου τῶν Ἑλλήνων ἐκκλησίας, ὃς ἀντιγράψας τὴν ἐπιστολήν ἐκ τῶν ἀνεκδότων χειρογράφων, τῶν εὑρεθέντων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μακαρίτου Stallbaum, τοῦ διασήμου φιλολόγου καὶ ἐκδότου τοῦ Πλάτωνος, ἀπέστειλεν ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν.

Ἡ ἐπιστολή αὕτη οὐδεμίαν μὲν φέρει χρονολογίαν, φαίνεται δὲ γεγραμμένη μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ μακαρίτου Νεοφύτου· διότι λέγει, ὅτι ἑβδομηκοντούτης ἦν ἤδη καὶ τυμβογέρων, καὶ περιπαθῶς περιγράφει τὰς βασανιζούσας αὐτὸν ἀσθενείας τοῦ γήρατος· μαρτυρεῖ δὲ πρὸ πάντων τὸν καὶ μέχρι τοῦ χείλους τοῦ τάφου διακαίοντα τοὺς εὐσεβεῖς καὶ μακαρίους ἐκείνους ἄνδρας ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἡμετέρου γένους ἐν ταῖς ἀποφράσιν ἐκείναις ἡμέραις τῆς βαρβαρικῆς δουλείας. Διδάσκοντες, συγγράφοντες, κηρύττοντες

ἀδιαλείπτως τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κατήρτιζον ἐκεῖνοι τοὺς νέους ἐν παιδείᾳ καὶ νοῦθειᾳ Κυρίου· καὶ ἅμα μὲν διετήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ἑλληνισμῷ διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἅμα δ' ἐστήριζον αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν· καὶ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἔπραττον, οὐκ ἐν ἀνέσει, οὐδέ πρὸς ἀμοιβὰς χρηματικὰς καὶ πολιτικὰς ἀφορῶντες, ἀλλὰ, τὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὑστερούμενοι, ὄλιβοι, κακουχούμενοι. Οὕτω παρεσκευάζον ἐκεῖνοι ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς τὴν ὁδὸν τῆς πολιτικῆς καὶ ὀρθοσκευτικῆς σωτηρίας, ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ παραδιδόντες τὴν ἐπίπονον ἐκείνην διδασκαλίαν, ἕως οὗ ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν μακαρίων ἐκείνων ἀνδρῶν! ἔπαινος δὲ καὶ τιμὴ τοῖς φιλοτιμουμένοις τῶν νῦν λογίων, ὅπως διασώσῃ καὶ τιμήσῃ τὴν μνήμην αὐτῶν, φιλοπόνως ἀνερευνῶντες καὶ συγγράφοντες περὶ τε τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Ἐραυζόμεθα ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Νεοφύτου ἐκ τοῦ τετρατόμου συγγράμματος τοῦ ἀοιδίου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου “περὶ τῶν Ὁ ἑρμηνευτῶν τῆς Παλαιᾶς Θείας Γραφῆς” (τόμ. Δ', σελ. 821).

“Νεόφυτος ἱεροδιάκονος ὁ Καυσοκαλυβίτης ἦν Πελοποννήσιος τὴν πατρίδα, τὸ δὲ γένος ἐξ Ἑβραίων εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων, τρόφιμος τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἀθῶνος πολιτείας, ἐπίσημος ἐπὶ παιδείᾳ ἑλληνικῇ τε καὶ Ἐκκλησιαστικῇ, καὶ τῇ τῶν Θείων Γραφῶν μελέτῃ ἐνησκημένος. Ἐγένετο δὲ καὶ τῷ ἀοιδίῳ Εὐγενίῳ σύνοδος μέχρι τινὸς ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ, τὴν ἑλληνικὴν διδάσκων φιλολογίαν. Συνέγραψε τὸν διασημότετον Νομοκάνονα, μέγαν μὲν ὄγκῳ, πεπυκασμένον δὲ θεωρίαις καὶ ζητήμασι Ἐκκλησιαστικοῖς, οἷς τὰς λύσεις δεόντως (τὸ πλεῖστον) ἐπάγει, καὶ πολλὰ προστί-

ᾤησιν ἄξια λόγου, μεθοδικῶς τε ἅμα καὶ σαφῶς καὶ εὐφραδῶς διατάττων τὰς ὑποθέσεις. Ὀλίγιστα τούτου φέρονται ἀντίγραφα· ἀπόκειται δὲ τὸ πρωτότυπον ἐν τῷ κατὰ τὸν Ἄθωνα Ῥωσικῷ ἐπιλεγομένῳ μοναστηρίῳ, φέρον καὶ ἰδιοχείρους τοῦ συγγραφέως σημειώσεις . . . Ὡσαύτως συνέταξε καὶ Ὑπόμνημα εἰς τὴν Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ γραμματικὴν (ἐξεδόθη τὸ 1768 ἐν Βουκορεστίῳ), ὀγκηρὸν μὲν καὶ τοῦτό γε καὶ πολυσέλιδον (οὐ γάρ τις ἦν ἐκεῖνος “ἀκόλους αἰτίζων” καὶ μικροφιλότιμος περὶ τὰ τοιαῦτα), ἔστι δὲ ὅμως οὐκ ἄχθος ἀρούρης ἢ βίβλος, ὡς τισιν ἔδοξεν, ἀλλὰ μελέτημα πολύτιμον καὶ ὀνησιμώτατον τοῖς περὶ τὴν φιλολογίαν λιπαρώτερον ἀσκουμένοις, ἅτε γυμνάζον μάλιστα καὶ ἐξακριβοῦν τὴν γραμματικὴν περὶ τοὺς ἐνδόξους συγγραφεῖς θεωρίαν πολυειδῶς, καὶ φράσει καὶ μεθόδῳ γνησίᾳ ἐλληνικῇ· οὐκ ἀπαξιοῖ δὲ παράγειν παραδείγματα καὶ ἐκ τῆς φράσεως τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων, καὶ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν Εἰς τοῦτο τὸ γραμματικὸν Ὑπόμνημα καὶ ὁ πολὺς Εὐγένιος ἐξέδωκε κριτικὰς ἐπιστάσεις ἰσχυοτέρας θεωρίας. Τοῦ δὲ μακαρίτου Νεοφύτου καὶ ἐπιστολαὶ τινες φέρονται ἀνέκδοτοι . . .”

Ταῦτα μὲν ὁ αἰδιμος Κ. Οἰκονόμος περὶ Νεοφύτου τοῦ Κουσοκαλυβίτου. Ὁ δὲ σοφὸς Γάλλος Villoison ἔγραψε περὶ τοῦ Ὑπομνήματος πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Harles, τὴν διάσημον σχολιαστὴν τῆς τοῦ Φαβρικίου Βιβλιοθήκης, τάδε. — “Je crois vous avoir indiqué un livre fort célèbre chez les Grecs, plein de connaissances, de recherches et de *πάρεργα* ou digressions déplacées, composé par un moine du mont Athos d'origine Juive, nommé Neophyte, diacre de la Morée. Le feu Prince de Moldavie, Constantin Mourousi, m'avait fait présent à Courouchesmè, près de Constantinople, de ce gros

commentaire in folio, qui a 1298 colonnes, sans compter la Table, qui est fort ample, la dédicace au Prince Gika, la préface, et la lettre de Neophyte à Eugène, diacre de Corfou. Neophyte y prend le titre de *ὁ ἐξ Ἑβραίων*, parce qu'il en descendait. Il mourut à Bucharest en Valachie, où il professait la langue Grecque. Ses compatriotes le regardent comme le plus savant grammairien de leur nation, etc. etc."

Καὶ περὶ μὲν τούτων ἴδε τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Α. Π. Βρετοῦ (Μέρ. Β', σελ. 62—63, καὶ σελ. 275). Ἡ δὲ τοῦ Νεοφύτου ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Οἰκουμέν. Πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἁγιωτάτην Σύνοδον ἔχει ὡς ἐφεξῆς.

Τῷ Παναγιωτάτῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ καὶ τῇ περὶ αὐτὸν ἁγιωτάτῃ Συνόδῳ τὴν ὀφειλομένην δουλικὴν προσκύνησιν.

Τὸ προσκυνητὸν γράμμα τῆς ὑμετέρας σεβασμιωτάτης μοι Παναγιότητος κατ' αὐτὴν τῶν Θείων Ἐπιφανείων τὴν ἡμέραν δεξάμενος, Παναγιώτατε ἡμῶν αὐθέντα καὶ δέσποτα, ἐκεῖνο μὲν πρὸ τῆς ἀναγνώσεως καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μονοῦ προσφυῆς αὐτῷ μετ' ὅσης πλείστης κατησπασάμην τῆς εὐλαβείας. Ἐφ' οἷς δὲ ἐγὼ παρὰ τῆς ὑμετέρας παναγιότητος πατρικῶς τε ἅμα καὶ συνοδικῶς προσκαλοῦμαι, κἂν ἐπετάσθην, Παναγιώτατε δέσποτα, πτέρυγας περιστερᾶς, τὸ τοῦ λόγου, ἀναλαβὼν, εἶπερ ἦν μοι καὶ τὸ πονηρὸν τουτί σαρκίον κατ' ἡλικίαν παιδῆνιον· νῦν δὲ δι' ἔσχατον γῆρας (ἐβδομηκοντούτης γάρ που εἰμι, καὶ μονοῦ τυμβογέρων) τὸν πλείστον ὧδε χρόνον νοσοκομούμενος μᾶλλον, ἢ γραμματικὰ ἄττα τεχνίδρια εἰσηγούμενος διατελῶ, τὰς πλείους τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας πολλάκις δι' ἀσθένειαν γήρως ἀπρίϊτος οἰκουρῶν· οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡμβλύνησαν, ὡς κινδυνεύειν

λοιπὸν μηδὲ διὰ φακοῦάλων βοηθεῖσθαι· αἱ χεῖρες πάλαι παραλυθεῖσαι τρέμουσιν, ὡς καὶ τοῦ προφερομένου τῷ στόματι πόματος τὸ πλεῖστον πολλάκις τοῖς στήθεσι περιχεῖσθαι. Περὶ δὲ τῆς τῶν δακτύλων εἰς τὸ γράφειν ναρκώδους δυσκινησίας τί χρῆ καὶ λέγειν, τοῦ ἰδιοχείρου γράμματος μαρτυροῦντος; τὰ γόνατα παραλυθέντα τῷ χρόνῳ οὕτως ἠσθένησαν, ὡς πολλάκις μὲν ὑπτάζοντα, τὸν δὲ πλεῖστον χρόνον καθήμενον, τὰ νενομισμένα προσεύχεσθαι· εἰς δὲ τὴν ἐν τῇ αὐλῇ Ἐκκλησίαν ἅπαξ ἢ τὸ πολὺ δις τῆς ἐβδομάδος κατιόντα, κακεῖ δι' ὅλου ἀνακεισθαι. Δι' ἐν δὴ λόγον οὐχ ὅπως μακρὰν οὕτω καὶ πολυήμερον ὁδοιπορίαν, ἀλλ' οὐδὲ πολλοστὸν ἡμερησίας ὁδοῦ οἷός τε στείλασθαι, ἢ ἔφιππος ἢ ἐπίδιφρος (ἴσ. ἐπίδιφριος), εἰ μὴ τί γε μέλλοιμι παρ' αὐτὴν τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐμοὶ ταλαιπώρου ὁδοιπορίας κατεργασθεῖς, νεκρός τε ἅμα καὶ ἄταφος κατ' ὁδὸν ἐκριφήσεσθαι· ὁ μικροῦ ἂν ἔπαθον πρόξῃ ἢ καὶ ἐπτακαίδεκα ἐτῶν ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἐνταῦθα ἐπιδημῶν. Καὶ παρήμι τὴν πρόξῃ δέκα ἐτῶν ἤδη ἐκ τῆς ὑπερορίου φυγαθείας μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐνταῦθα ἐπάνοδον, ἐν ἣ δὲ ἡμερησίαν καὶ μόνην κακουχίαν πολλοὺς ἡλίου κύκλους κλινοπετῆς κατ' ὁδὸν ἀπολειφθεῖς ἀνεμέτρησα. Εἰ τοίνυν ἐν εὐσθενεστέρῳ ἔτι τῷ σώματι ὁδοιπορῶν ταῖς τοῦ θανάτου παγίσι προσήγγισα, τί οὐκ ἂν πάθοιμι καὶ ἐν ἐσχάτῳ ἤδη γήρα καὶ μακρὰν οὕτως ὁδοιπορίαν στελλόμενος, καὶ ταῦτα ἐπὶ οὐδενὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντι; Οὔτε γὰρ τοσοῦτος ἐμοὶ ὁ ὑπόλοιπος τῆς ζωῆς χρόνος, ὥστε καὶ ἄλλοις ὁτιοῦν ξυντελεῖν, οὔτε τοιοῦτος ἐγώ, οἷόν με καὶ φασὶ τινες, εἴ γε καὶ εἰσὶ τινες ὅλως οἷ, ὡς ἢ ὑμετέρα Παναγιότης σημειοῖ, τὰ κατ' ἐμέ ὅπως οὖν θειάζοντες. Ἀρετῆς γὰρ ἐγὼ καὶ παιδείας οὕτως εἰμὶ ἀπότροφος, ὡς μηδὲ τί ποτέ ἐστιν ἀρετὴ καὶ

παιδεία τοῖς ἐπερωτῶσιν εἰσηγεῖσθαι ἔχειν ἀκριβῶς. Ἐτάχθη δέ ὧδε τῆς αὐθεντικῆς Σχολῆς ἔφορος, οὐχ ὡς ἔφορον ἔχω, πόθεν; ὁ οὐ μᾶλλον τοὺς σωματικούς ὀφθαλμοὺς ἢ τὴν ἐπίκτητον ἔξιν ἀμβλυωπῶν; ἀλλὰ λόγῳ ἐλέους, γηροκομίας καὶ μόνης ἕνεκα. Τῷ γοῦν ἐνταῦθα διὰ πολλὴν κηδεμονίαν τοῦ τε εὐσεβεστάτου ἡγεμόνος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχόντων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου, ἐν ἀδρότητι χάριτος γηροκομουμένῳ δυσωπησῆτω τῇ πατρικῇ φιλοστοργίᾳ καὶ ἡ ὑμετέρα Παναγιότης δοῦναι καὶ συγγνώμην ἐφ' οἷς ἡ θελήσις οὐκ ἔχει τὴν δύναμιν σύνδρομον, καὶ τὰς παναγίας καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχάς· αἱ καὶ εἶησαν μετ' ἐμοῦ.

Τῆς ὑμετέρας σεβασμιωτάτης μοι Παναγιότητος δοῦλος
ταπεινὸς ἐν Κυρίῳ

Νεόφυτος Ἱεροδιάκονος.